

grip" deze nieuwe secte, die haar ideeën op echt amerikaansche wijze propageert, blijkbaar over geweldig groot kapitaal beschikt en naast ontelbare brochures, ook een typografisch goed verzorgd tijdschrift uitgeeft, onder den titel: „The Kingdom Digest“.

Wie het mogelijk is, dat menschen die trouwe leden zijn van de Chr. Ref. Church door deze dwaasheid nog bekoord kunnen worden, is alleen te verklaren als men let op bovengenoemd verschijnsel in deze kerken. Men heeft in de amerikaansche kerken niet de scherpe afcheiding van gereformeerd en niet-gereformeerd, die we in Nederland plachten te hebben. De kerken hier staan steeds onder den invloed van den amerikaanschen geest, menschen die in Nederland Ned. Herv. waren, of heelemaal tot geen kerk behoorden, kunnen door allerlei oorzaak in Amerika in de Chr. Ref. Church terecht komen, het latere geslacht van de emigreerende Hollanders gaat gemengde huwelijken aan, of komen geheel onder den invloed van het amerikaansche religieuze leven, dat humanistisch van inslag en karakter is.

En de Kerk zelf schijnt niet de noodige kracht te bezitten om den eigen gereformeerden stijl voldoende te handhaven en deze inkomende elementen tot een positieve gereformeerde belijdenis in leer en leven te brengen. Integendeel, in verschillende kerken schijnt er een neiging tot het compromis te zijn. Het vroegdoopen van kinderen b.v. heb ik in Amerika nog nergens aangetroffen. Wel het systeem, dat men bij ons in de Ned. Herv. kerk heeft van de z.g. „vaste“ doopdagen. Eens per maand of wanneer er een voldoende aantal doopelingen opgespaard zijn, wordt de doop bediend en wanneer men naar de reden vraagt, waarom zoo lang gewacht wordt, is het stereotype antwoord: de moeder moet er immers bij zijn, zij heeft het meeste met de opvoeding te maken. Een geval, dat ik pas hoorde in een der Chr. Ref. Churches demonstreert de moelijkheid waarvoor men hier zit. Kinderen worden er in Amerika uitsluitend in de ziekenhuizen geboren, een verarming van het gezinsleven m.i., maar de doktoren weigeren eenvoudig thuis te

helpen. Nu schijnt een der nieuwste amerikaansche snuffjes te zijn dat de mannelijke babies besneden moeten worden, omdat dit prophylactisch werkt. En voor de „hygiëne“ doet men in Amerika alles, en wanneer de eens moeder er toe over gaat volgt heel gauw de andere. Nu was er een baby door deze kunstbewerking ernstig ziek geworden, waardoor de „doopdag“ werd uitgesteld en dus ook de andere babies maar te wachten hadden.

Onder dergelijke insluipende toestanden is er van een zuiver zien van het Verbond geen sprake meer.

Ook mist men hier de positieve leiding van de kerkelijke pers en van hen die tot het geven van leiding geroepen zijn.

Een der problemen die de hoofden en harten hier nog al warm maken, schijnt b.v. te zijn de kwestie van het doopen van aangenomen kinderen. Het gouvernement geeft kinderen weg van ouders, wier naam om de een of andere reden niet bekend gemaakt wordt. Ieder kan zulk een kind wettelijk adopteren. Nu zijn er kinderloze gezinnen die hiervan gebruik maken en afschoon men niets afweet van zoo'n kind, willen velen het toch gedoopt hebben. Ook al werd het kind geheel buiten den Verbondskring geboren, gelooft men, dat louter door het aannemen van zoo'n kind, dit in het Verbond komt en dus recht heeft op den doop. De synode schijnt eerst een positieve houding aangenomen te hebben in deze kwestie, maar later, toen er critiek op kwam, het aan het oordeel van de plaatselijke kerken over te laten.

Dat in den Verbondskring het „mogen“ tevens een „moeten“ en het „moeten“ tegelijk ook een „mogen“ inhoudt, schijnt men niet te verstaan, maar op deze manier wordt het Verbondsbefel bij de menschen al meer uitgehold. En naar mijn meening is het juist dit waar het in de toekomst op aan zal komen.

KERK en VERBOND zijn de twee fundamentele belijdenisstukken waarop de gereformeerde kerken in Amerika zich zullen te bezinnen hebben, wil men het eigen karakter tegen den amerikaanschen sektegeest kunnen handhaven. Zonder een zekerstelling van deze twee fundamentele belijdenisstukken dreigt het ge-

vaar dat de kerken zich zullen „opmengen“ en verworden tot een der vele denominaties, misschien nog met eigen „christelijk society-life“, waarin men het goed met elkander bedoelt en het „keep smiling“ van een „nice-people“ de omgangsafer verangenaamt — waarvan wij in Nederland inderdaad nog wel iets kunnen leeren! — maar waarbij de Kerk als Lichaam van Christus toch aan haar hooge roeping ontzonken is en dus geen toekomst meer hebben kan.

V. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

DE VRIJGEMAAKTE GEREFORMEERDEN EN DE ANTI-REVOLUTIONNAIRE PARTIJ EN POLITIEK.

IV (Slot).

III. Het gevolg van de bediening van voornoemde sleutelmacht door de synodocratische leden der A. R. P. is voor de vrijgemaakten, dat zij van de Geestelijke gemeenschap zijn afgesneden en dus geen deel meer hebben in het Rijk Gods. Daaruit vloeit op synodocratisch standpunt voort, dat de synodocraten, als zij hun kerkelijke woorden ernstig nemen, op het erf van het koninkrijk Gods ook geen christelijke politiek meer kunnen drijven in samenwerking met de vrijgemaakten.

Reeds bij de toelichting van de eerste stelling is er op gewezen, dat de synodocratische leden der Partij ons op hun kerkelijke vergaderingen hebben veroordeeld als scheurmakers en/of ketters, die valsche leer voorstaan. Ons van hen losmakend, hebben wij, volgens hen, het lichaam van Christus verscheurd en de schapen van Hem niet vergaderd maar verstrooid. Van die zonde hebben wij ons, volgens hen, tot op heden niet willen bekeeren. Daarom meenen zij terecht van ons gezegd en voor Gods aangezicht gezworen te hebben, wat zij tot driemaal toe in Generale Synode bijeen

schuiven. We hooren aanstonds wat Dr Smilde in de „Korte Verklaring“ van 1905 inleest en wat inderdaad in volle werkelijkheid in 1942/46 door de geheele synodale factie in haar leerstellingen werd „beleden“. Maar dat wil natuurlijk heelemaal niet zeggen, dat de „Korte Verklaring van 1905“ zoo moet of zelfs zoo mag gelezen worden. Ik geloof daar niets van. Ik geloof, dat, als die synode van 1905 of de commissie, welke die verklaring opstelde, dat alles bindend had willen vaststellen, confessioneel uitspreken, die heele „Korte Verklaring“ een listig, onwaarschijnlijk, diplomatiek en onkerkelijk stuk zou zijn geweest. We komen daar uiteraard later weer op terug.

Neen, wat we zoo bij Dr Smilde te lezen krijgen is: wat hij en de zijnen in 1905 inlezen en wat inderdaad in 1942, '43, '45, '46 door de Gereformeerde Kerken als „goddelijke waarheid“ werd beleden. Wel schamen zich heel velen van de kinderen deze kerken voor de laatste, synodale pirouettes op het confessionele koord en langen ze den confessionelen drank een klein, of liever: een heel beetje aan — maar de feiten liggen toch niet anders.

Het eerste wat we graag van Dr Smilde willen hooren is natuurlijk het antwoord op de kernvraag van het gansche dogmatische conflict: wat verzegelen de sacramenten? Of, specialer: wat verzegelt de doop?

In deze vraag naar de verzegelende kracht van het sacrament, concentreert en concretiseert zich inderdaad de geheele leer kwestie. Want allen, synodalen en vrijgemaakten, zijn het er over eens, dat het sacrament een teeken en zegel is van het verbond of de belofte. Maar de groote vraag is dan: hoe worden dan verbond en die belofte verder omschreven?

Als men nauwkeurig gedefinieerd heeft wat het sacrament verzegelt, is daarmee tegelijk principieel over den inhoud van verbond en belofte een uitspraak gedaan.

Het antwoord, dat Dr Smilde op die centrale vraag: wat verzegelen de sacramenten; wat verzegelt de doop? geeft, is prachtig van duidelijkheid!

De doop, zoo betoogt hij, verzegelt volgens de synode van 1905 en 1942, '43, '45, '46 „VOORHANDEN GENADEBEZIT“, „SUBJECTIEVE GENADE“, „DE DOOR DEN GEEST TOEGEPASTE BELOFTE GODS“ (pag. 268).

Daar is weer geen woord fransch bij! 't Is krèk hetzelfde als wat de Deputaten voor zwarigheden onder aanvoering van Prof. Grosheide eenmaal aan Cand. Schilder schreven.

Ik wil het, langzaam, nog eens zeggen: de doop verzegelt voor-han-den-genade-bezit. 't Klinkt wel wat roomsch. Die spreken ook van een genade die je „bezit“. En bezit is wel wat „beziatterig“. Maar flat, duidelijk is het in ieder geval wel.

Het spreekt nu vanzelf, dat Dr Smilde ook rustig en eerlijk de consequentie uit zijn stelling trekt en dus poneert dat waar geen „genade bezit“, „voorhanden“ is (ik moet toch heusich nog aan dat woord wennen al hoort het in het betoog heelemaal thuis en al vindt Prof. Dijk het zoo mooi) geen „ware“,

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

OM HET HART DER REFORMATIE. II

Het woord bevat alle beloften Gods, en het geloof neemt ze alle aan. De inhoud van het woord is Christus, de gansche Christus.....

Dr H. Bavinok.

We willen nu over het boek van Dr Smilde zelf gaan spreken.

In zijn „Woord vooraf“ schrijft Prof. Dijk, dat Smilde's boek geschreven is in een „milden toon“.

Ik wil eerlijk opblechten, dat ik een beetje schrok, toen ik deze woorden las! Dat kwam, omdat ik met dat spreken en schrijven over den „toon“ in dezen kerkstrijd heel akelige ervaringen heb opgedaan.

Hoevaak is het me al niet overkomen dat, wanneer ik met een besten synodalen broeder over den kerkstrijd, dien we allen moeten voeren, sprak en het ging hem daarbij niet naar den vleeze, deze met een meestal niet zeer eleganten zwaai zijn aanvals- of verdedigingsfront verlegde door van de „zaak“ af te stappen en het chapitree van den „toon“ aan te snijden. Dan wordt de „toon“ gebruikt als een afleidingsmanoeuvre, een „afweerslag“, een nevelgordijn, of hoe de camouflagemiddelen in den oorlog ook verder mogen hetten.

Maar bovendien ben ik over den inhoud van het begrip „toon“, zooals vele synodale broeders dat hanteeren, allesbehalve gerust. Sommigen schijnen daar onder alleen te verstaan het gebruiken van zeer nette en naar hun natuur heel „zachte“ woorden. Als zulke woorden maar gehanteerd worden is de zaak, wat den „toon“ betreft, zoo denken ze, gezond. En dat ben ik heelemaal niet met hen eens. Menschen kunnen je met zachte woorden, misschien zelfs met een zekere gevoeligheid en bewogenheid, dingen zeggen, die snijden en wonden, duizendmaal erger dan een hard en klinkend scheldwoord dat kan doen.

Laat ik een voorbeeld noemen: Is er iemand, die streelender en met meer uotie spreken kan dan Prof. den Hartogh? Zijn z'n woorden niet zoeter dan honing en honingzeem? Maar als hij ergens zegt dat zijn bezwaarde broeders de waarheid van de verlorenheid in zichzelf, van de verdiende hellestraf, van de onbekwaamheid tot eepig goed, en van den dood in zonden en misdaden, van de schrikkelijkheid onzer ongerechtigheden tegenover een heilig God, van onze zwakheid en nood tegenover onze doodsvijanden, in één woord het stuk der ellende op den achtergrond plaatsen. Als hij voorts betoogt dat bij die broeders de verkiende liefde Gods, de vrije genade in Christus voor arme, des doods schuldige zondaren, de zaligheid van hem wiens zonden zijn vergeven, die van de straf voor eeuwig is ontheven, de kern van het Evangelie, dat Christus Jesus in de wereld is gekomen om zondaren zalig te maken, niet genoeg tot zijn recht komt, en

nog veel meer van dat fraais — dan vind ik dat mee van het scherpste en meest wondende en minst broederlijke van wat in de laatste jaren onder ons geschreven werd.

Zoo was ik dan tamelijk kopschuw, toen ik het donkerrood-met-goud-en boek ging lezen. Maar, ik zeg het met vreugde: mijn vrees is beschaamd geworden. Het boek van Dr Smilde is inderdaad nobel van toon. Wel is het ook van begin tot het eind doordrenkt en beheerscht door de reeks van caricatuurvoorstellingen welke onder onze synodale broeders omtrent onze opvattingen rondspoken, maar dat kan ik Dr Smilde toch niet kwalijk nemen — al zal ik ze weer moeten bestrijden. Dr Smilde kan de dingen eenvoudig niet anders zien. Vooreerst is, wat hij zegt, tengevolge van een systematisch opgezette en tot op den huidigen dag volgehouden caricaturale voorlichting onder zijn synodale medegenooten al zó vaak bewoerd, dat men, eenmaal in dien kring en onder die suggestie levende, wel een reus naar den geest mag zijn om tegen zoo'n „Gesamturteil“ te kunnen optornen. En bovendien: het theologische begrippenapparaat en de theologische denkcategorieën, waarmee Dr Smilde opereert en die hem zoozeer vleesch en bloed zijn geworden, dat hij er volkomen door beheerscht wordt, staat hem eenvoudigweg niet toe zijn bezwaarde broeders anders te zien dan in dat valsche licht waarin hij ze nu inderdaad beschouwt. We komen daar nog nader op terug.

Is zoo het boek van Dr Smilde inderdaad een boek van goeden toon — het is, en dat is nog veel meer waard, ook een volstrekt eerlijk boek.

Ik wil dat demonstreeren aan de wijze, waarop hij den inhoud van de beruchte en fatale leerbeslissingen van 1942 enz., opdeft en den volke ten toon spreidt. Dat geschiedt bij Dr Smilde met het pathos en de verve van één, die in de synodale leerstropen het lied van zijn eigen ingezogen en ingewortelde theologische overtuigingen hoort zingen en die met deze leerstellingen ver is uitgerazen boven het niveau waarop men over deze dingen nog discussieeren kan.

We zullen dus nu nader bezien wat Dr Smilde — met Prof. Dijk als impressario en toegejuicht door diens broeders in den synodalistischen geloove — als den inhoud, den beroemden „zakelijken inhoud“, van de synodale leerbeslissingen ziet.

Voor Dr Smilde staat het zó: de Utrechtsche uitspraken van 1942 geven „eenvoudig een uitwerking..... van de lijnen door Utrecht 1905 uitgestippeld“ (pag. 331). En de laatste creatie uit de geheime synodale keuren, de z.g. vervangingsformule, handhaaft, zooals we weten en zooals ook Dr Smilde accentueert den zakelijken inhoud van 1905 en 1942/43/45 geheel en al. Deze „zakelijke inhoud“ van 1905 enz. mag immers volgens de laatste Synode niet worden prijsgegeven.

Om nu Dr Smilde's visie op de laatste synodalistische, confessionele uitspraken te leeren kennen, hebben we derhalve niets anders te doen dan goed te luisteren naar wat, althans volgens zijn oordeel, de synode van 1905 vaststelde.

Voor we evenwel aan Dr Smilde hier en daar het woord geven, wil ik eerst voor een misverstand waar-

en verworden
nog met eigen
het goed met
aan een „nice-
— waarvan
kunnen leeren!
van Christus
s en dus geen
v. S.

IEKE
VEN

MEERDEN
RE PARTIJ

IV (Slot).

voornoemde
leden der A.
van de Gees-
en dus geen
daaruit vloet
d de synodo-
nalg nemen,
k geen chris-
in samenwer-

te stelling is
lan der Partij
bben veroor-
valsche leer
n wij, volgens
d en de scha-
pold. Van die
p heden niet
echt van ons
n te hebben,
synode bijeen

Smilde in de
t wat inder-
or de gehele
rd „beleden”.
aggen, dat de
of zelfs zoo
s van. Ik ge-
le commissie,
bindend had
en, die heele
itig, diploma-
t. We komen

lezen krijgen
lezen en
i, '46 door de
n „goddelijke
n zich heel
r de laatste,
le koord en
en klein, of
felten liggen

Smilde willen
le kernvraag
wat ver-
Of, specialer:

de kracht
retineert zich
allen, syno-
eens, dat het
na het ver-
vraag is dan:
e verder om-

eft wat het
ik principiël
een uitspraak

entrale vraag:
verzegt de
d!
lgens de sy-
ORHANDEN
NADE”, „DE
OFTE GODS”

Is krèk het-
heden onder
l aan Cand.

de doop ver-
e. bezit.
ook van een
„bezitterig”.
al wèl.
le ook rustig
trekt en dus
it” „voor-
og aan dat
og heelemaal
geen „ware”.

hebben gedaan, dat wij een zonde bedreven hebben, welke de afsnijding waardig is. Zij hebben ons niet kunnen afsnijden, omdat wij ons, voordat het zoover kwam, aan hen hebben onttrokken. Hadden wij dat niet gedaan, dan hadden zij met den ban over ons moeten komen. Nu hebben wij ons, volgens hen, zelf van de kerk en mitsdien van het rijk Gods afgesneden.

Wat houdt nu die afsnijding in? Welke gevolgen heeft de kerkelijke ban voor hem; die afgesneden wordt, en voor hem, die afsnijdt?

Het Formulier van den ban zegt, dat de afgesnedenene is uitgesloten buiten de gemeente des Heeren en vreemd is aan de gemeenschap van Christus, van de heilige sacramenten en van alle geestelijke zegeningen en weldaden, welke God aan Zijn gemeente heeft beloofd, zolang hij hardnekkig en onboetvaardig blijft in zijn zonden. Daarom moet hij voor een heiden en tollenaar worden gehouden door de gemeente. Zoo staat het in het Formulier. De afgesnedenene is dus geen christen meer. Hij staat niet alleen buiten de geïnstitueerde kerk, maar evenzeer buiten het rijk Gods. Die afgesnedenene is dus niet meer bekwaam tot den arbeid in het koninkrijk Gods, tenzij hij zich bekeert en weer wordt opgenomen. Hij kan op de levensterreinen buiten de geïnstitueerde kerk niet meer in den christelijken arbeid meedoen. Want heidenen en tollenaars worden niet in christelijke organisaties enz. opgenomen.

Volgens de synodocraten zijn de gevolgen van de vonnissen over ons, gelijk Ds Jansen in diens werk over de kerkelijke tucht uiteenzet, de volgende. Ten eerste kunnen zij ons niet meer erkennen als broeders¹⁴⁾. Ten tweede hebben wij geen gemeenschap

¹⁴⁾ Dat de synodocraten ons toch „broeders” willen noemen kunnen ze ook niet gronden op 2 Thess. 3:15: „En houdt hem niet als een vijand, maar vermaan hem als een broeder”, daar het in die Schriftplaats niet gaat over een ge-excommuniceerde doch een geenszureerde, die dus nog officieel in de gemeenschap der kerk is. Zie ook Jansen, „De kerkelijke tucht”, bladz. 53, 309.

Mogen, ja moeten wij „uitwerpers” nog broeders noemen? Voor een bevestigend antwoord beroept men zich wel op Hand. 2:29; 3:17; 7:2; 13:15, 26, 38; 22:1; 23:1 en volg.;

„volle” doop aanwezig is. Met instemming haalt Smilde een uitspraak van Drs G. Kramer aan, (hij laat ze cursief drukken), dat de ongelovige, die gedoopt werd, het volle sacrament ook niet heeft (pag. 144). En als Ds Bos de oer-gereformeerde, door en door reformatische stelling poneert, dat het ongelooft van den doopeling het wezen van het sacrament niet vernietigt, omdat ons geloof den doop niet tot doop maakt en omgekeerd ons ongelooft den doop niet van zijn kracht berooft en dat derhalve een wettig, dat is naar Gods ordinantiën bedienend doop altijd een ware doop is, dan vaart Dr Smilde met verontwaardiging tegen Ds Bos aldus uit: „En durft men werkelijk volhouden, dat een ongelovige, die formeel wettig gedoopt is, maar tot zijn dood in zijn ongelooft volhardde, een waren Chr. doop onderging? Is een doop, waaraan het belangrijkste: de betekende zaak, de toepassing van Christus' genade ontbrak, nog een ware, volle doop in den zin van Rom. 2:28, 29?” (pag. 240).

We zullen dat weer even goed noteeren: de doop welke ongelovigen ontvangen is geen WARE doop? Wat is hun besprekend worden met water en hun door God Zelf toegesproken worden met de bekende woorden: Ik doop U in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, dan? Over Rom. 2:28, 29 hebben we later nog een appeltje te schillen met Dr Smilde. We concludeeren nu vast, dat volgens Dr Smilde, o, neen, ik vergis me: volgens de leer der synodalistische Gereformeerde Kerken in de concrete werkelijkheid voorkomen een „ware”, „volle” en een „niet-ware”, „niet-volle” doop.

Zoo vast is Dr Smilde overtuigd, dat de synode van 1905 deze leer bindend vastlegde, dat hij uitdrukkelijk verklaart, dat de stelling van Prof. L. Lindeboom, dat de doop niet iets verzegt dat in den mensch aanwezig is of voorondersteld wordt aanwezig te zijn, MAAR de belofte van het genadeverbond, door deze synode zakelijk werd veroordeeld. Ze sprak wel niet een duidelijk, een „rechtstreeksch” anathema over deze leer uit, omdat zij deze vaste overtuiging van mannen als Lindeboom, Bos e.s. als een „inconsequentie”, een onklaarheid in het denken van deze theologische kinderkins beschouwde en ze daarom niet zoo serieus nam, maar ze wees desniettemin deze opvatting van den doop toch nadrukkelijk af (pag. 270).

Ik ga op deze kwestie nu niet in, ik wil alleen uitspreken, dat ik dankbaar ben dat eindelijk open en fier verklaard wordt, dat de synodes van 1942 e.v. jaren deze opvatting van Lindeboom en de zijnen zakelijk hebben veroordeeld.

Bizonder duidelijk is ook wat Dr Smilde schrijft over de synodale leer omtrent den grond van den doop. Op pag. 114 van zijn boek betoogt Dr Smilde „dat er voor Kuyper geen tegenstelling bestaat tusschen genadeverbond en wedergeboorte. Beide kunnen z.l. als grond voor den doop gelden”. Deze laatste bewering is volkomen juist. Als Dr Smilde ook de honderden Herauten zou hebben bestudeerd, waarin het bijna week in week uit over deze kwesties ging, dan zou hij onder heel veel ander moois ook het volgende interessante betoog van Kuyper hebben gevonden.

meer aan de kerk en haar weldaden. Komen wij toch nog eens in hun kerkdiensten, dan staan wij daar, volgens Voetius, op één lijn met de heidenen en de Joden en met iedereen, die de kerk maar bezoeken wil. Een derde gevolg is voor ons, dat wij door de synodocraten van den broederlijken omgang zijn uitgesloten. De wederdoopers en ook de roomschen willen ook uitsluiten van den burgerlijken en maatschappelijken omgang en de conversatie. Maar de Schrift leert in 1 Corinthhe 5:9-11, dat de burgerlijke en maatschappelijke gemeenschap door den ban niet wordt verbroken. De synodocraten kunnen ons wel in zaak en bedrijf hebben. En wij kunnen ook bij hen in betrekking enz. zijn. Ook mag men met een gebannene niet de huwelijks-gemeenschap verbreken. Maar de Geestelijke gemeenschap, de gemeenschap door den Geest Gods, is verbroken¹⁵⁾.

¹⁵⁾ 28:17; vergel. Rom. 9:3, waar de apostelen de Joden nog met „broeders” aanspreken. Men lette er echter op, dat de apostelen dat „broeders” gebruiken, voordat het tot een officiële verwerping en uitwerping daar is gekomen, zoodat men met een beroep op die plaatsen voorzichtig moet zijn.

Als Christus zegt tot Judas (Matth. 26:50): „Vriend, waartoe zijt gij hier?”, dan gebruikt Hij niet het woord φίλος (vriend) als in Joh. 15:14, 15, maar ηεταίρος, dat niet bepaald „vriend”, maar meer „makker”, kennis beteekent, vergelijk Matth. 11:16; 20:13; 22:12, zoodat het komen van φίλος tot ηεταίρος in den mond van Jezus tegenover Judas voor laatgenoemde inhoudt, dat Christus al afstand heeft genomen van hem en Hij hem als een kennis zonder meer neemt. Daarom kan men zich op dezen tekst niet beroepen voor het toekennen van den vrienden-naam aan synodocraten.

Tenslotte, als in de gelijkenis van Lucas 16 de rijke man Abraham „vader” noemt (vs 24) en Abraham zijn antwoord begint met „kind” (vs 25), lette men volgens Prof. Greijdanus op de vleescheelike verwantschap, welke daarin uitkomt.

Al met al geloof ik, dat men niet zoo gemakkelijk Bijbelplaatsen zal kunnen bijbrengen, om te bewijzen, dat wij de synodocraten nog broeders moeten noemen. Doch ook niet voor het tegendeel.

¹⁶⁾ Jansen, „De kerkelijke tucht”, 312, zie ook Bouwman, „Geref. Kerkrecht”, deel 2, 643 en volgende, zegt, dat de ge-excommuniceerde van den broederlijken omgang is uitgesloten. De intieme omgang en het broederlijk verkeer zijn af-

Aan Kuyper werd n.l. eens door een lezer gevraagd of het waar was, dat naar zijn opvatting de doop aan de kinderen niet „op grond” van het genadeverbond, maar „op grond” van een onderstelde genadedaad Gods aan de zielen zou moeten worden bediend. Als Kuyper op deze vraag ingaat toont hij zich zeer verbaasd. Er wordt, zoo betoogt hij, door wien zoo vraagt, een tegenstelling gezocht „tusschen twee dingen, die in het minst geen tegenstelling vormen”. „Natuurlijk — zoo schrijft Kuyper dan — belijden ook wij van heelerharte, dat „de grond” voor den doop der kleinen ligt in het Genadeverbond, en het kan niet anders dan ons bedroeven, zoo dikwijls we ontwaren, dat er heusch nog broeders zijn, die ook maar één oogenblik zich kunnen inbeelden, dat wie ook onder ons, hierover anders denkt. Dit zou eenvoudig ketterij zijn. Maar als we nu ontwaren, dat dit Genadeverbond in veler schatting iets uitwendig gaat worden, waarbij men ganschelijk niet meer gevoelt, wat er het geestelijk motief van is, en we merken, dat diensgevolge ook over den heiligen doop denkbeelden ingang vinden, die geheel in strijd zijn met hetgeen onze kerken over het sacrament belijden, en met hetgeen ons in de Schrift over den heiligen doop geleerd wordt, doen we dan zoo verkeerd, als we, om dit kwaad te stuiten, en weer tot nadenken, en tot geestelijke opvatting van het Genadeverbond te prikkelen, van den naasten tot den diepsten grond overgaan, en alsnu opzettelijk doen uitkomen, dat de grond voor den heiligen doop nooit anders dan in het geloof kan liggen (!!!!), en dat geloof in kinderen, die in zonde ontvangen en geboren zijn, zelfs als geloofszaad of geloofsvermogen, nooit denkbaar is noch ooit kan bestaan zonder wedergeboorte?

Natuurlijk, met uw zeggen: „Dat uw huis op zijn fundamenten staat” heb ik vrede, maar als er nu bouwheeren komen, die te Amsterdam de p a l e n onder het fundament vergeten, als het huis maar een fundament heeft, dan ontstaat er levensgevaar, en dan doet o.i. de man nog zoo kwaad niet, die eens hardop roept: „Het huis moet rusten op de ingehelde p a l e n”. (Heraut No. 939, 12 Dec. 1895).

Men hoort het: voor Kuyper zijn de beide stellingen: de wedergeboorte is de grond van den doop, en: het genadeverbond is de grond voor den doop, materieel volkomen aan elkaar gelijk. Waar wedergeboorte is, daar, maar daar ook alleen, is het genadeverbond. En omgekeerd: waar het genadeverbond werkelijk is, is de wedergeboorte! Niet-wedergeborenen zijn kort en goed bondelingen-in-schijn („Uit het woord”, V pag. 189). Daarom is ook de uitspraak: „dat alle kinderen der geloovigen op grond van het voorafgaande onderstelde genadewerk moeten en mogen gedoopt worden” (E Voto III, pag. 60) voor Kuyper zakelijk geheel identiek aan de bewering, dat de kinderen der geloovigen moeten en mogen gedoopt worden op grond van hun verondersteld deel hebben aan het genadeverbond en de belofte daarvan.

Wat deden nu volgens Dr Smilde de synodes der gebonden Gereformeerde Kerken? Wexen ze de leer van Kuyper af? Corrigeerden ze hem? Mitigeerden ze

Als de synodocraten hun kerkelijke banvonnissen ernstig genomen hadden, hadden zij ons als lid van alle christelijke organisaties moeten royeeren. Zij hebben dat niet gedaan, om allerlei redenen wellicht. Doch zeker ook hierom niet, dat zij hun kerkelijk gesproken woorden, waarbij wij van het koninkrijk Gods zijn uitgesloten, niet ernstig nemen. Zij willen die woorden niet laten gelden gelijk Christus wil, dat de uitsluiting van 't koninkrijk Gods zal gelden. Wij moeten erkennen, dat ook wij vaak den ernst en de kracht van die woorden der uitsluiting verloochend hebben, doordat wij afgesneden kerkleden wel van de gemeenschap der kerk losmaakten, maar hen verder rustig in alle christelijke organisaties lieten blijven en daar met hen samenwerkten alsof zij nog de beste christenen waren. Zoo wordt echter de bekeering van de afgesnedenen verhinderd. Als iemand alleen van de kerk los is, maar overigens in het christelijke leven gewoon kan meedoen, voelt hij niet wat de kerkelijke ban voor zijn leven beteekent. Dan kan hij ook niet zijn ellendigheid leeren beseffen.

Zoo moeten wij tot de conclusie komen, dat de vrijgemaakten nog leden zijn van de A. R. P., omdat de synodocraten niet ernstig nemen, dat de vrijgemaakten buiten het koninkrijk Gods staan. De vrijgemaakten zijn lid en kunnen alleen lid zijn door de Woord Gods verkrachtende inconsequentie der synodocraten. Het

gebroken. Maar de burgerlijke en maatschappelijke omgang blijven, want in 1 Corinthhe 5:9, 10 schrijft Paulus: „Ik schreef u reeds in dien brief, dat gij niet moest omgaan met hoereers; niet met de hoereers uit deze wereld in het algemeen of met de geldgierigen en oplichters of afgodendienaars, want dan zou men wel de wereld moeten uitgaan”. Want die buiten zijn, dat wij zeggen die buiten de kerk zijn, zal God oordeelen en niet de kerk door haar tucht, vers 13. De Roomschen en Dooperschen wilden alle burgerlijke en maatschappelijke gemeenschap met uit de kerk gebannenen verbreken, maar dat standpunt mag de kerk niet innemen, omdat Gods Woord dat verbiedt. Als de synodocraten dus zeggen, dat wij op ons standpunt met hen allen burgerlijken en maatschappelijken omgang moeten afbreken, kennen zij toch de regels der Schrift niet.

zijn sterke uitspraken? Geen sprake van! Het ging daar bij deze kwestie heelemaal niet tegen Kuyper. Kun je begrijpen! Die werd volkomen als 24 karaat zuiver erkend en zijn gedachten werden zelfs door deze synodes geijkt! Hoor maar: „Van niet minder belang (dan de uitspraken over de verzegelde kracht van den doop n.l. — C. V.) is hetgeen de synode besloot inzake de kwestie van den grond van den kinderdoop. We zagen boven (bedoeld is het citaat van Dr Smilde, dat ik zoo juist aanhaalde — C. V.), dat Kuyper wel sprak van de veronderstelde wedergeboorte als grond voor den doop, maar hij zag hierin geen tegenstelling met het genadeverbond als den breederen grondslag”. Op deze wijze, zoo wil Dr Smilde zeggen, raakte de synode Dr Kuypers beschouwingen met geen vingertje aan! Als de synode zegt: de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods, dan is dat zakelijk immers toch ook: op grond van bevel en wedergeboorte? Wees de synode dan heelemaal niets af, corrigeerde ze niets? Jawell! Maar, — zoo zegt Dr Smilde — niets van Dr Kuyper, doch alleen maar van zijn leerlingen! Kuypers „leerlingen, de B-broeders, spitsten de idee der onderstelde wedergeboorte als eenigen grond van den doop toe. Zoo kwam het tot de oppositie der A-broeders, ook vertolkt in de Vijf stellingen. Bavinck steunde hen hierin. De synode kwam aan dit bezwaar tegemoet door uit te spreken: dat het echter minder juist is te zeggen, dat de doop aan de kinderen der geloovigen bediend wordt op grond van hunne onderstelde wedergeboorte, omdat de grond van den doop is het bevel en de belofte Gods”.

Men ziet het. Volgens Dr Smilde en de zijnen hebben de synodes hunner kerken de geheele kuypersiaansche leer van de veronderstelde wedergeboorte als den „geestelijken”, „dieperen” grond van den doop met huid en haar de kerken ingedragen en plechtiglijk als leer van de Kerk, dus als goddelijke waarheid, geijkt. Het „minder juist” in de synodale uitspraak richtte zich alleen tegen de stoute leerlingen, die vergaten, dat wedergeboorte en verbond toch eigenlijk wezenlijk één waren en daarom in hun geboortheid alleen maar van wedergeboorte spraken. De synodes gebruikten wel andere formuleringen dan Kuyper in den regel bezigde, maar zakelijk spraken zij toch hetzelfde uit. Want én voor de synode én voor Dr Kuyper waren — althans volgens Dr Smilde — belofte en verbond zakelijk hetzelfde als wedergeboorte. Immers alleen waar de wedergeboorte plaats vindt is werkelijk en feitelijk het verbond en de belofte aanwezig. En waar de belofte en het verbond werkelijk opgericht wordt, daar is onmiddellijk de wedergeboorte. En dus zegt hij die doopt op grond van bevel en belofte Gods materieel volkomen hetzelfde als hij die wil doopen op grond van bevel Gods en wedergeboorte.

Hoe erg het felt ook is, dat een kerk zulke stellingen als goddelijke waarheid fixeert, nu het eenmaal inderdaad een feit is, zijn we Dr Smilde zeer dankbaar dat hij den dikken mist dien zijn broeders-in-de-gebondenheid over het goddelijke werk hunner synodes zoo vol ijver laten neerkomen met den frisschen wind van eerlijk onderzoek grondig wegblaast.

C. V.

is ook onbegrijpelijk, hoe de synodocraten ons, die in de kerk volgens hen het koningschap van Christus hebben verloor, op politiek terrein nog voor belijders van dat koningschap kunnen houden en ons daar nog als „broeders” kunnen aanspreken, wat ze vandaag zoo graag willen. Dat alles wijst er op, dat bij hen de kracht van het Woord Gods, ook in den ban, totaal gebroken is¹⁶⁾.

Wat daaruit nu voor ons voortvloeit is in het kort in de vierde en laatste stelling geformuleerd.

IV. Voor de vrijgemaakte leden der A. R. P. vloeit uit de bediening van de uitsluitende sleutelmacht door de synodocraten voort, dat zij, hoe moeilijk dat ook is en hoe bezwaarlijk dat ook lijkt, moeten erkennen, dat hun lidmaatschap van de A. R. P. principieel heeft opgehouden en dat zij daarom de Partij voor de consequentie moeten plaatsen.

Deze vierde stelling gaat uit van het feit, dat de uitsluitende sleutelmacht ons volgens de synodocraten van het koninkrijk Gods heeft uitgesloten. Als wij de vonnissen nemen gelijk ze uitgesproken en ons opgelegd zijn, en zoo alleen kunnen en mogen wij ze nemen, dan moeten wij onze uitsluiting door hen erkennen. Maar dan is het ook oppervluidelijk, dat wij, toen wij gevonnisd werden, in beginsel ook van de A. R. P. werden losgemaakt. Men zou ons niets kunnen verwijten, als wij zonder meer ons als los van dat Partijverband beschouwden, en op eigen gelegenheid verder gingen. Daarover zullen wij allen als vrijgemaakten het principieel eens moeten zijn. Want wij zouden in dezelfde zonde als die der synodocraten vallen, als wij hun woorden, voor het aangezicht Gods gesproken en bezworen, ook niet ernstig namen. De verleiding, om allerlei reden en vermeende reden rustig het lidmaatschap der Partij te bestendigen, is voor ons enorm groot. Dan leven wij, evenals zij, maar over den ernst van de uitsluiting uit het koninkrijk Gods heen. Wat ook gemakkelijker lijkt, en voordeeliger.

Tegen deze waardeering der feiten wordt van synodocratische zijde bezwaar ingebracht. Men wil ons telkens wijsmaken, dat wij de schorsingen en afzettingen en wat daar meer aan kerkelijke tucht is geweest, niet zoo ernstig moeten nemen en dat het alles heelmaal geen uitsluiting uit het rijk Gods beteekent. Wij moeten daar tegenover stellen, dat zij dan hun eigen kerkelijke woorden verkrachten. Zij hebben art. 79 en 80 tegen ons gebruikt. Hebben zij het niet zoo ernstig bedoeld, laten zij dan de vonnissen onverwijld terugnemen en ze niet verder voor Gods aangezicht handhaven en bezweren.

En als de synodocraten beweren, dat de tucht der kerk niet uitsluit van het rijk Gods, doch alleen van de kerk als instituut, dan zeggen wij: Leest u eerst maar eens Uw Belydenis en Kerkenordening, en Matth. 16:19; en ook: verlaagt Uw kerk, de kerk van Jezus Christus niet tot een kerkelijke VEREENIGING, waarvan het lidmaatschap gelijk staat met dat van andere vereenigingen. Wij mogen daarna niet meedoen. Tenslotte, als men van synodocratische zijde ons verwijt, dat wij roomsch zijn door de kerk over alle samenlevingsverbanden te laten heerschen, dan kunnen en moeten wij antwoorden, dat naar het woord van Christus zelf de kerkelijke tucht over de heele breedte van het leven der kerkleden gaat en dat de sleutelmacht is en blijft de bediening van den sleutel van het KONINKRIJK Gods. Dat heeft niets te maken met de roomsche beschouwing, waarbij de geïnstitueerde kerk de leiding heeft in de organisatie van het gehele leven buiten de kerk. Want dat aanvaarden wij niet.

Maar ook van vrijgemaakte zijde heeft men hier en daar bezwaar tegen deze vaststelling der feiten. Sommigen zeggen: de synodocraten hebben ons wel uit de kerk gebannen, maar niet uit de chr. organisatie gezet, dus kunnen wij daarin met hen nog de eenheid bewaren. Doch daartegen geldt als onontkoombare

werkelijkheid, dat zij de geestelijke eenheid met ons hebben verbroken, zoodat de geestelijke basis voor samenwerking, de basis van Schrift en Belydenis, ontbreekt. Dat werd Juli '45 door de Classis Axel heel secuur geformuleerd, toen zij de kerken van Axel, Hoek en Zoutepuis met het volgende besluit van haar vergadering verwijderde: „de geestelijke eenheid tusschen de kerken in de classis is verbroken en er is geen basis meer voor verdere samenspreking”. Juist omdat de synodocraten het Woord verlaten hebben, is de geestelijke eenheid een fictie¹⁷⁾.

Nu kan men zeggen, dat wij als vrijgemaakten hun uitsluitende vonnissen niet erkennen, wat wij immers als kerkleden toch heel duidelijk hebben getoond. Dan erkennen wij toch ook niet, dat zij ons van het erf des koninkrijks hebben uitgesloten, zoodat wij dan toch in het niet-kerkelijk-instituutaire met hen kunnen voortgaan, ja, wij mogen ze daar toch niet opnieuw pressen tot de zonde van uitwerping.

Wij willen natuurlijk hen zeker niet tot nieuwe zonden dringen, zouden we willen antwoorden. Wij doen dat toch niet, als wij hen alleen maar voorhouden wat ze ons in het kerkelijk gelaat hebben gesingeld? Dat kan ontdekkend werken en dus de breuk hun als goddeloos voor oogen stellen. Wij willen hen voor den ernst van hun woorden plaatsen, opdat ze zich bekeeren en weer met ons geestelijke gemeenschap gaan oefenen, gelijk God dat wil. Voorts: wij erkennen zeer zeker niet, dat zij ons van het erf des koninkrijks geweerd hebben. Maar daarom is de breuk er tusschen hen en ons wel. Juist omdat zij het Woord Gods in de bediening van de sleutelen des hemelrijks misbruikt hebben en zich in dat stuk zeer ongehoorzaam betoond hebben, ligt de kloof er tusschen hun ongehoorzaamheid en onze gehoorzaamheid. Wij hebben hen herhaaldelijk gewaarschuwd: Pas op met de hantteering van het zwaard des Woords in de tucht, want als gij dat zwaard misbruikt, zal het zich niet tegen ons maar tegen U keeren, daar het een tweesnijdend scherp zwaard is. Juist hun verkeerde gebruik van het zwaard des Woords wordt gestraft met de breuk, daar de Heilige Geest niet duldt, dat Zijn Woord op zulk een gruwelijke wijze wordt misbruikt. Zoodat wij eindelijk mogen zeggen, dat zij zich door hun ongehoorzaamheid in Wordverlating van ons geestelijk hebben vervreemd. Als zij daarin volhardden, brengen ze hun eigen positie in het koninkrijk in gevaar. Dat moeten wij hen duidelijk zeggen. En dat appél op hun geweten verkrijgt pas een ongekende scherpte, de scherpte van het Woord, als wij de geestelijke breuk niet verdoezelen, maar afstand nemen, opdat zij het zien mogen.

Werpt men ons verder tegen, dat door de Gereformeerden in de vorige eeuw tegenover de Hervormden en anderen de drangwijde van den kerkelijken ban nooit zoo is gezien, zoodat men met allen die op anti-revolutionnaire basis wilden staan zich vereenigde, dan moet allereerst opgemerkt worden, dat het doen der vaderen nooit normatief is, al kunnen wij veel van hen leeren. Vervolgens kan er op gewezen worden, dat één van de groote zonden in de geschiedenis der kerk is geweest en nog is, dat de eenmaal uitgesproken vonnissen der kerk, die ten onrechte werden uitgesproken, maar bleven en blijven liggen. Men zoekt zogenoemd naar eenheid der kerken, maar de vloekwoorden over elkaar gesproken wil men niet in het gesprek betrekken. Laten die kerkinstellingen, die eens bannovonissen en daarmee vloekwoorden over hen, die heilig naar Gods Woord leefden, hebben uitgesproken, beginnen met die verkeerde vonnissen terug te nemen. Want daarmee begint de daad van het zoeken der eenheid. Alleen woorden zijn den HEERE een gruwel. Helaas heeft men tot nu toe in het gesprek over eenheid der kerken geweigerd te beginnen daar, waar God wil dat begonnen zal worden. Ondanks alle vrome woorden staat men met de uitblijvende daad de eenheid tegen. En daarom verdere wij ook niet. De straf Gods op de verkeerde vonnissen der kerk is de al verder getrokken scheur. Daarom is er voor ons de roeping ernst te maken met de geweldige drangwijde van den kerkelijken vloek, opdat zij, die vonnissen en gevonnisd hebben, tot bezinning zullen komen, als zij zien wat ze met zulke vloekwoorden aan verwoesting in de kerk des HEEREN aanrichten.

Als men ons tenslotte voorwerpt, dat op deze manier de versnippering en versplintering der christelijke kracht naar buiten alle kracht en allen invloed

¹⁷⁾ Het argument, dat wij buiten de kerk met de synodocraten „nog” één zijn en „nog” één kunnen blijven in de onderscheiden organisaties van het politieke, sociale en maatschappelijke leven, moet worden gewraakt. Als wij ons op een christelijke basis, bijv. Gods Woord en/of de Drie Formuleren van Eenigheid, of ook, als in de politiek, op een grondslag van christelijke beginselen willen organiseren in vaste formatie, onderstelt dat toch de Geestelijke eenheid, dat wil zeggen: de door Gods Geest gewerkte eenheid van geloof en liefde. Die Geestelijke eenheid is er niet (meer), als de een den ander kerkelijk „vervloekt” als ketter, scheurmaker, enz., als men elkaar met den kerkelijken ban heeft uitgesloten van het Rijk Gods. Juist de belijdenis van en de gehoorzaamheid aan Gods Woord maakt de scheiding. In het zeggen: „wij zijn „nog” één in veel en velerlei” wordt dan het hebben van gemeenschappelijke belangen aangezien voor Geestelijke eenheid. In de jaren van bezetting hadden groepen van „links” en van „rechts” gemeenschappelijke belangen, maar daarom nog geen Geestelijke eenheid!

breekt, dan kunnen wij tegen de synodocraten rustig zeggen, dat niet wij, maar zij de versnippering hebben bewerkt. Daarom moeten zij tegen ons dit argument maar niet aanvoeren. En wat ons betreft: het is inderdaad ontstellend, dat de christelijke wereld zoo verdeeld is. Maar wij zoeken de vereeniging en de samenbinding en samenbundeling alleen in gehoorzaamheid aan Gods Woord. Als men tot ons zegt, dat wij met de synodocraten buiten de kerk „nog één” zijn, dan moet toch nuchter geconstateerd, dat zulks allerm minst waar is. Zij leven in voortgaande deformatie, zij verlaten al meer het Woord. Het is niet waar, dat wij „nog één” met hen zijn. Het Woord ligt tusschen hen en ons. Daarom is het een illusie zijn lidmaatschap van de Partij te willen handhaven met de gedachte, dat wij daar moeten reformeeren. In de kerk heeft men die reformatie geweigerd: zou men dan op ander levensgebied ze wel willen? De feiten bewijzen reeds, dat men ons ook daar niet meer ernstig neemt.

Als wij alles in aanmerking nemen, dan schiet er voor ons niet anders over dan dit, dat wij de synodocraten in de A. R. P. voor de consequentie van hun woorden en daden plaatsen. Wij moeten categorisch eischen, dat zij de uitgesproken en bezworen vloekwoorden terugnemen; dat zij met ons weer gaan staan op de aloude basis van het Woord Gods en met ons reformeeren gelijk de HEERE dat wil. Zoo kunnen wij de breuk, welke er geslagen is en er dus reeds ligt, openbaar maken. Dan kunnen wij verder. Want door steeds maar te blijven praten worden wij opgehouden. Dat uitstel gedooft de tijd niet, maar bovenal de gehoorzaamheid aan Gods Woord niet. Zegt men dan: „Wat moeten wij met ons klein getal?”, dan is het antwoord des HEEREN aan ons, dat wij niet op het getal zullen zien, maar op Hem, die alleen in den weg der gehoorzaamheid Zijn zegen schenken wil. In onze beginselvastheid ligt onze kracht.

Rotterdam.

FRANCKE.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

RECTIFICATIE.

Enschede. — Het zielen aantal dezer kerk is niet 4400, (zoals in het nummer van 8 Febr. j.l. onder deze rubriek stond vermeld), maar 4294 (op 1 Jan.).

Het getal 4400 was een ruwe schatting, die bij nauwkeurige telling iets te hoog blijkt te zijn.

GRONINGER BRIEVEN

Amice frater.

Elke revolutie, zoo is eens gezegd, draagt haar eigen klee. Dat is ook zoo, want de tijden en omstandigheden veranderen, maar het lichaam, dat in dat klee steekt, is hetzelfde.

Het is altijd weer, zoo in de kerk als in den staat, de trotsche zelfhandhaving van den mensch.

De revolutie in de zestiende eeuw, die door de Reformatie in eersten aanleg werd overwonnen, noemde zich „Renaissance”, dus wedergeboorte. De man dezer Renaissance, zoo in de kerk als buiten haar, in universaliteit en staat, bad nog, maar hij bad als de Farizeër: ik dank U, o God, dat de Grieksche heiden zoo schoon was.

De revolutie kleepte zich in een gewaad van schoonheid en liefde voor de kunst.

De revolutie der achttiende eeuw bad niet meer, maar roemde: wat is die mensch der natuur toch vrij en goed.

En zie maar naar een portret bijv. van Diderot, hoe los en vrij en ongegeneerd het klee was.

De revolutie van onze dagen roept: wat is de mensch toch sterk en machtig.

Maar het is telkens de hoogmoedige mensch, die zich niet wil buigen voor het Woord Gods en die in verheven „subjectivisme” zijn leven naar den eigen wil en den eigen smaak bouwen wil.

Wij kunnen dan ook telkens, als wij ernstig letten op de teekenen der tijden, twee-erlei karaktertrek weer opmerken.

De een is een hang naar de tyrannie.

De Renaissance, de revolutie van de zestiende eeuw, boog voor den tyran, al zocht zij de vrijheid.

Haar figuren waren Cesar Borgia en Macchiavelli en de absolute vorsten.

De Revolutie van 1789 begon met Brutus te eeren, maar eindigde, verschrinkt door de gevolgen, met voor Caesar te knielen.

Het begint met anarchie en eindigt met tyrannie. Of het begint met tyrannie en vervalt dan weer in anarchie, die erger is dan alle tyrannie.

Want de naamloze tyrannie is erger dan die een naam zich verworven heeft. Wij mogen het thans bedenken.

De tweede karaktertrek staat hiermede in nauw ver-